



## การพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการแบบร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จ และแม่นยำ: กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

### Collaboration Integrated Area Development for Precisely and Absolutely Poverty Problems Solving: A Case Study Area in Roi Et Province

มงคล เอกพันธ์<sup>1</sup> ศรีสุนันท์ ประเสริฐสังข์<sup>2</sup> อุณนดาทร มูลเพ็ญ<sup>3</sup> สุนันวดี พละศักดิ์<sup>4</sup>,  
เกรียงไกร กันแก้ว<sup>5</sup> เจษฎ์บดินทร์ จิตต์โสภิธานนท์<sup>6</sup> มนชิดา ภูมิพยัคฆ์<sup>7</sup> และ การุณ พงศ์ศาสตร์<sup>8</sup>  
Mongkol Ekkaphan,<sup>1</sup> Srisunan Prasertsang,<sup>2</sup> Unnadathorn Moonpen,<sup>3</sup>  
Sunanvadee Palasak,<sup>4</sup> Kiangkrai Gunkaew,<sup>5</sup> Jetbordin Jitsopitanon,<sup>6</sup>  
Monchida Phumpayak<sup>7</sup> and Garoon Pongsart<sup>8</sup>

#### Article History

Receive: May 24, 2023

Revised: July 7, 2023

Accepted: August 21, 2023

#### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาพัฒนาระบบการค้นหาและสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ดด้วยการนำข้อมูลสู่ระบบการจัดการความยากจนแบบเบ็ดเสร็จแม่นยำระดับจังหวัด ช่วยเหลือและส่งต่อครัวเรือนยากจนให้ภาคีเครือข่าย การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรจำนวน 3,868 ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่และค่าเฉลี่ย ผลวิจัยพบว่า 1) ครัวเรือนยากจน 3,669 ครัวเรือน มีมิติทุนต่ำสุดคือ ทุนธรรมชาติ และสูงสุดคือ ทุนมนุษย์ 2) บันทึกข้อตกลงความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อวิเคราะห์การส่งต่อครัวเรือนยากจน ติดตามความช่วยเหลือร่วมกับภาคราชการ เอกชน และประชาสังคม จำนวน 14 หน่วยงาน 3) รูปแบบโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน คือ เกษตรนำพา ชีวามีสุข และร้อยเอ็ดเมืองสมุนไพร 4) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนได้รับการบรรจุในแผนปฏิบัติการจังหวัดร้อยเอ็ด ปีงบประมาณ พ.ศ.2567 ในประเด็นการพัฒนาที่ 3 จำนวน 2 โครงการ 5) ผลการประเมินผลตอบแทนจากการลงทุนทางสังคม (SROI) คือ 1.34 เท่า

**คำสำคัญ :** การแก้ไข ; ความยากจน ; แม่นยำ ; บูรณาการ ; ความร่วมมือ

<sup>1-5</sup> อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, Lecturer, Faculty of Business Administration and Accountancy, Roi Et Rajabhat University

<sup>6,7</sup> อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, Lecturer, Faculty of Education, Roi Et Rajabhat University

<sup>8</sup> นักวิชาการอิสระ, Independent Scholar

## ABSTRACT

This research aims to study and develop the system of searching and verifying the poor household data of Roi Et Province by importing the data into the provincial precisely and absolutely poverty operating system, assist and pass on the poor households to the networks. This research used mixed method. The population consisted of 3,868 households. The research tools were the questionnaire and the interview form. The data was analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research results found that 1) 3,669 households has the lowest cost dimension in natural capital and the highest cost dimension in human capital; 2) there is a memorandum of agreement on Cooperation in resolving poverty problems to analyze the transmission poor households, follow up the assistance together with the government sectors, private sectors and civil society amount to 14 agencies; 3) poverty problems solving project models included agriculture brings happiness, and Roi-Et the herb city; 4) policy recommendation for solving poverty problems was included in the Roi Et Provincial Action Plan for the fiscal year 2024 in the 3<sup>rd</sup> development issue amount to 2 projects; 5) The evaluation of the social return on investment (SROI) was at 1.34 times.

**Keywords :** Solving ; Poverty ; Precision ; Integrated ; Collaboration

## บทนำ

ปัญหาความยากจนเป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนจนอาจจะไม่ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่อาจจะเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายปัจจัย ทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรที่มีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลง และประชากรสูงอายุที่มีอายุ 65 ปีขึ้นคาดว่าจะเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัวจาก 761 ล้านคนในปี 2564 เป็น 1.6 พันล้านคนในปี 2593 (United Nations, 2023) ส่งผลให้แต่ละประเทศจัดโครงสร้างงบประมาณเพื่อดูแลผู้สูงอายุจำนวนเพิ่มขึ้นตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ การเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อนจากการรวมกลุ่มภายในภูมิภาคและการเปิดเสรีด้านต่างๆ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศที่ส่งผลให้สภาพภูมิอากาศทั่วโลกแปรปรวน และยังผนวกกับวิกฤตการณ์ระบาดของโรคระบาดอุบัติใหม่ COVID-19 ที่ไม่เพียงคร่าชีวิตผู้คนหลายล้านคนทั่วโลก แต่ยังทำลายหลายล้านธุรกิจที่เป็นแหล่งรายได้ของประชาชนโลก เช่นกัน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2023) การแพร่ระบาดของ COVID-19 ยังส่งผลต่อเศรษฐกิจและความยากจนของประเทศไทยอย่างแรง โดยเฉพาะครัวเรือนยากจนและกลุ่มผู้เปราะบางได้รับผลกระทบทั้งทางด้านสุขภาพ สถานะทางเศรษฐกิจครัวเรือนที่ตกต่ำส่งผลต่อความจนจากรุ่นสู่รุ่นกระทบต่อสังคมเกิดความเหลื่อมล้ำมากกว่ากลุ่มอื่นในสังคมไทย (Pongutta et al., 2021) เพราะวิกฤตการณ์เหล่านี้ซ้ำเติมครัวเรือนยากจนและกลุ่มผู้เปราะบางที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในชีวิตมากขึ้น ปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมา ล้วนท้าทายความสามารถในการแก้ไข ปัญหาความยากจนให้ครบในทุกมิติทั้งด้านโครงสร้างประชากร ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม (Sukkaphat, 2022)

สำหรับสถานการณ์ความยากจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ภาคเศรษฐกิจมีการขยายตัว ประชาชนในพื้นที่เริ่มเปลี่ยนไปจากการทำการเกษตรเปลี่ยนมาเป็นเศรษฐกิจนอกภาคการเกษตรมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้เศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องในช่วงที่ผ่านมาแต่มูลค่าเศรษฐกิจของพื้นที่ยังคงมีสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับมูลค่าเศรษฐกิจของประเทศและรายได้ส่วนใหญ่ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาจากการทำนาเมื่อสภาพอากาศแห้งแล้งหรือฝนไม่ตกตามฤดูกาลก็จะทำให้ประชาชนขาดรายได้ซึ่งจะทำให้รายได้ของประชาชนลดลง เห็นได้ว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีคนยากจนคิดเป็นร้อยละ 45 ของคนยากจนทั้งประเทศ (Chayakornsopit, 2022) นอกจากนี้ จากการศึกษาในแนวทางพหุวิธีวิทยายังพบกลุ่มสาเหตุความยากจนที่มาจากพฤติกรรมบุคคล ได้แก่ ความยากจนเกิดจากความอ่อนแอหรือความล้มเหลวส่วนบุคคลและวัฏจักรของความขาดแคลน (Cycle of Deprivation) จากรุ่นพ่อแม่ที่ถ่ายทอดสู่รุ่นลูก มีรายได้ต่ำอยู่ในสถานะที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น และการมีค่าใช้จ่ายที่เกิดจากความไร้ความสามารถของบุคคลด้วย อีกทั้งยังพบว่าบางส่วนเกิดจากพฤติกรรมค่านิยมที่พึงเพ้อฝันเพื่อยาจทำให้กู้เงินไปใช้ ผิดประเภทเกิดหนี้สินแบบดินพอกหางหมู (Rattanaphonwong et al., 2020)



สถานการณ์ความยากจนจังหวัดร้อยเอ็ดจากฐานข้อมูลของระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP) ได้รายงานจำนวนครัวเรือนยากจนจากปี พ.ศ.2562 จำนวน 5,337 ครัวเรือน เพิ่มขึ้นในปี พ.ศ.2565 เป็น 6,941 ครัวเรือน เพิ่มขึ้นร้อยละ 30.05 และการแพร่ระบาดของ COVID-19 ทำให้เกิดภาวะการณเศรษฐกิจของจังหวัดร้อยเอ็ดตกต่ำและเกิดภาวะว่างงานของวัยแรงงาน ผวนกับสุขภาพของคนทำงานที่ได้รับจากการเคยได้รับเชื้อ COVID-19 สถานการณ์ความยากจนจึงมีทั้งคนจนสุขภาพ คนจนความเป็นอยู่ คนจนรายได้ คนจนการศึกษา และคนจนการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ และมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนครัวเรือนยากจนในหลายอำเภอ อย่างก้าวกระโดด 3 อำเภอจากทั้งหมด 20 อำเภอ คือ อำเภोजังหาร, อำเภอเมยวดี และอำเภออาจสามารถ สืบเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจรวมทั้งกระทบต่อรายได้ครัวเรือน เกิดภาวะยากจนเฉียบพลันจากการเจ็บป่วยและการตกงานของลูกหลานที่ต้องกลับภูมิลำเนากลายเป็นภาระพึ่งพิงต่อเนื่องในครอบครัว (Pongutta et al., 2021; Provincial Community Development Office of Roi Et, 2022)

แนวทางการแก้ปัญหาความยากจนของประเทศไทยตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา มักมุ่งเน้นไปที่การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นสำคัญ พิจารณาเพียงการเพิ่มขึ้นของตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศหรือจีดีพี เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของตัวเลขจีดีพีสะท้อนให้เห็นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ แม้ว่าเศรษฐกิจของประเทศไทยจะมีอัตราการขยายตัวอย่างต่อเนื่องจากตัวเลขจีดีพีที่เพิ่มขึ้น แม้สัดส่วนคนจนของไทยจะลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงมีคนจนจำนวนหนึ่งที่ติดอยู่ในกับดักความยากจนมาเป็นเวลานาน โดยขาดโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และต้องส่งต่อความยากจนไปสู่ลูกหลานที่มีลักษณะความยากจนข้ามรุ่น สะท้อนว่าเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เรื้อรังมาตั้งแต่อดีตสืบเนื่องถึงปัจจุบันและมีแนวโน้มทวีความรุนแรงขึ้นในอนาคต (Chotikhajorn, 2022) นอกจากนี้ งานวิจัยและพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาความยากจนในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังเป็นการศึกษาเชิงปริมาณและบางกรณีเป็นการนำข้อมูลเชิงคุณภาพมาสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ ขาดการแก้ปัญหาคนจนในภาพรวมครอบคลุมทุกกลุ่มครัวเรือนคนจน (Pocapanishwong, 2023) เนื่องจากมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและขาดความต่อเนื่องของโครงการวิจัยในแต่ละจังหวัด ทำให้งานวิจัยและพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนระดับจังหวัดมีจำนวนน้อย จึงส่งผลให้การจัดสรรงบประมาณระดับจังหวัดไม่สัมพันธ์กับสถานภาพความยากจน โดยจังหวัดที่ไม่มีกลุ่มคนจนเลยหรือมีแนวโน้มสัดส่วนคนจนลดลงอย่างต่อเนื่องกลับได้รับการจัดสรรงบประมาณ ในขณะที่จังหวัดที่แนวโน้มสัดส่วนคนจนเพิ่มสูงขึ้นกลับไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ หรือได้รับจัดสรรในสัดส่วนที่น้อยลง (Wiraphanphong and Wongpreedee, 2023)

แม้ความยากจนเป็นประเด็นศึกษาสำคัญของประเทศไทยและมีองค์ความรู้ทางวิชาการจำนวนมาก แต่จากการสำรวจพบว่า องค์ความรู้ที่ใช้ในการศึกษาส่วนใหญ่ขาดการรวบรวมอย่างเป็นระบบและยังถูกครอบงำด้วยกรอบแนวคิดปฏิธานนิยมที่เปลี่ยนแปลงน้อย สืบเนื่องจากโครงการจัดทำฐานข้อมูลคนจนของรัฐบาลที่ยังคงใช้ฐานข้อมูลรายได้ Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) และข้อมูลจากโปรแกรมจัดเก็บ บันทึก และประมวลผลข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และข้อมูลบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมาเป็นเกณฑ์วัดความยากจนและจัดประเภทคนจนออกเป็นกลุ่มต่างๆ ทำให้ขาดความรู้บางส่วนเพิ่มเติมและไม่ทันสมัยกับบริบทระดับสากลให้ทันกับปัจจุบัน (Pocapanishwong, 2023) ด้วยเหตุนี้ การวิจัยการดำเนินโครงการวิจัยพัฒนาพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดปี พ.ศ. 2565 ครั้งนี้ จึงได้นำองค์ความรู้แนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายและทันสมัยมาพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่และแก้ปัญหาความจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ และมีทีมสหสาขาวิชา (Multidisciplinary Teams) ร่วมกับภาคีเครือข่ายทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน และมีการส่งเสริมให้คนจนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาอย่างแท้จริงตลอดทั้งกระบวนการ

#### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบการค้นหาและสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีการนำเข้าข้อมูลคนจนสู่ระบบจำแนกประเภทคนจนให้เป็นปัจจุบัน
2. เพื่อพัฒนากลไกความช่วยเหลือและส่งต่อครัวเรือนยากจนให้ภาคีเครือข่าย
3. เพื่อพัฒนาโมเดลแก่นสำหรับครัวเรือนยากจนจังหวัดร้อยเอ็ดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของพื้นที่
4. เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการแก้ปัญหาความยากจนระดับพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์ท้องถิ่น ตำบล อำเภอหรือจังหวัดอย่างเป็นรูปธรรม
5. เพื่อประเมินโครงการผลตอบแทนจากการลงทุนทางสังคม

## เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### แนวคิดความยากจน ความหมาย และสาเหตุแห่งความยากจน

ในระยะเริ่มต้นของวรรณกรรมและการศึกษาความยากจนระดับสากลส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ในกรอบปฏิฐานนิยม ต่อมาช่วงปลายทศวรรษ 1990 เมื่อโลกมีการวิวัฒน์และเข้าสู่สังคมและเศรษฐกิจเสรีนิยม จึงเกิดการตั้งคำถามต่อปัจจัยและสาเหตุแห่งความยากจนในบริบทใหม่ รวมถึงนิยามความยากจนที่มีการนิยามหลากหลายมิติเช่นกัน ทำให้การศึกษาความยากจน เริ่มองค์ความรู้ แนวคิด และทฤษฎีใหม่ๆ ใช้พาหะปัญหาและตอบคำถามปรากฏการณ์ความยากจน นำมาสู่การเปลี่ยนผ่านการศึกษาความยากจนแบบหลังปฏิฐานนิยม เพื่อสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของความยากจนในแต่ละยุคสมัย (Pocapanishwong, 2023)

องค์ระหว่งประเทศให้ความหมายของความยากจน หมายถึง การขาดแคลนที่อยู่อาศัยการขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข การขาดโอกาสทางการศึกษา การไม่มีงานทำ การไร้อำนาจ การตกอยู่ในความเสี่ยง ความหวาดกลัวต่อการไม่มีทางเลือกและโอกาส รวมถึงการไม่มีเกียรติในความเป็นมนุษย์การขาดความสามารถในการเข้าร่วมสังคม ไม่สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้ ไม่ได้เรียนหนังสือ เมื่อป่วยไม่สามารถไปโรงพยาบาล ไม่มีที่ดินผลิตอาหาร ไม่มีงานให้ทำเพื่อเลี้ยงชีพ ไม่ปลอดภัย และถูกกีดกันทางสังคม อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมไม่ดีขาดการเข้าถึงน้ำสะอาดและสาธารณสุขที่ดี (United Nation, 2015) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หน่วยงานไทยที่มีบทบาททางทฤษฎีและแก้ปัญหาความยากจนให้คำนิยาม ความยากจนคือ ความขาดแคลนหรือความไม่พอเพียงกับการดำรงชีพตามความจำเป็นพื้นฐาน รวมถึงการขาดศักยภาพในการดำรงชีวิต เนื่องจากการขาดทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิต การขาดความรู้ความสามารถขาดทางเลือก ขาดการรับรู้ข่าวสาร ไม่สามารถเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน ตลอดจนขาดการมีส่วนร่วมในการปกครอง สังคมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ความยากจนนั้นไม่ได้จำกัดไป เฉพาะคนที่ขัดสนทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความยากจนเชิงโครงสร้างที่อาจจะเกิดจากความขัดสนในหลายๆ ด้านที่ส่งผลทำให้บุคคลขาดศักยภาพในการดำรงชีวิต มีผลต่อการได้รับความไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม (Office of the National Economic and Social Development Council, 2017)

จากคำนิยามจากแหล่งข้อมูลข้างต้น งานวิจัยนี้จึงนิยามความยากจน หมายถึง ความขาดแคลนทางด้านเศรษฐกิจระดับบุคคลและครัวเรือน ไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและทำกินอยู่ในเขตภัยทางธรรมชาติ และประสบปัญหาสุขภาพด้อยการศึกษาขาดทักษะอาชีพ เข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐและความช่วยเหลือจากสังคมชุมชนโดยรอบ เมื่อพิจารณาจากนิยามของงานวิจัยนี้แล้วจะพบว่า คนจนและครัวเรือนยากจนยังอยู่ใต้เส้นแบ่งความยากจนเป็นจำนวนมาก ไม่อาจจะเลือกพิจารณาแบ่งเขตความยากจนได้เพียงมิติหรือปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งได้เพียงอย่างเดียว และจะได้อธิบายถึงเส้นความยากจนที่จะนำมาพิจารณาครัวเรือนยากจนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดแล้วนำไปเป็นข้อมูลส่งต่อไปยังโมเดลแก้ปัญหาความยากจนในลำดับถัดไป

เส้นความยากจน (Poverty Line) เป็นการวัดเพื่อจำแนกคนจนและคนไม่จน ซึ่งคำนวณได้จากต้นทุนหรือมูลค่าความต้องการอาหารและสินค้าอุปโภคที่เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานขั้นต่ำของบุคคล เพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ ดังนั้น คนจนหมายถึง บุคคลที่มีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคที่ต่ำกว่าเส้นความยากจนของประเทศ โดยเส้นความยากจนของประเทศไทยนั้น ได้มาจากการคำนวณของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เช่น ปี พ.ศ. 2562 เส้นความยากจนของประเทศไทยมีค่าเท่ากับ 2,763 บาท หมายความว่า หากบุคคลใดมีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคที่ต่ำกว่า 2,763 บาทต่อเดือน หรือ 92.10 บาทต่อวัน จะถือว่าบุคคลนั้นเป็นคนจน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2019) อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการวัดระดับหรือขนาดของความยากจนนั้นวิธีที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับทั่วโลกคือ วิธีการวัดตามแบบของ Foster-Greer Thorbecke (FGT) โดยมีดัชนีตัวชี้วัดความยากจนที่สำคัญคือ สัดส่วนคนจน (Headcount Ratio หรือ Poverty Incidence) ซึ่งหมายถึง สัดส่วนของประชากรหรือร้อยละของประชากรที่มีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคที่ต่ำกว่าเส้นความยากจน (World Bank, 2009) ซึ่งมักจะถูกกำหนดให้เป็นตัวแปรตามในงานศึกษาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อความยากจน(Chotikhamjorn, 2022) ปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนนั้นมีสาเหตุที่สำคัญ ดังนี้ 1. สาเหตุสำคัญของความยากจนในระดับโลก ปัญหาความยากจนในโลกเป็นวิกฤตสำคัญที่มีความซับซ้อนและสัมพันธ์กันในหลายมิติ ซึ่งทำให้การขจัดปัญหาความยากจนไม่สามารถหมดไปจากภูมิภาคต่างๆ ของโลกได้ องค์การ Concern Worldwide, (2020) และ Sukkaphat (2022) ได้วิเคราะห์สาเหตุคือ การขาดแคลนหรือความไม่พอเพียงกับการดำรงชีพตามความจำเป็นพื้นฐาน ขาดศักยภาพในการดำรงชีวิต ขาดทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตขาดความรู้ความสามารถขาดทางเลือก ขาดการรับรู้ข่าวสาร การไม่สามารถเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน ขาดการมีส่วนร่วมในการปกครองทางด้านสังคม



และในการดำเนินชีวิต หรือเป็นการขาดแคลนในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งพิจารณาจากระดับรายได้ว่ามีรายได้ไม่เพียงพอหรือรายได้ น้อย และสาเหตุของความยากจน ได้แก่ การขาดแคลนน้ำสะอาดและอาหาร การไม่มีที่ดินทำกิน การไม่มีงานทำ หรือมีรายได้ ไม่เพียงพอความขัดแย้งทางสังคม ความไม่เท่าเทียมกันทางด้านความยุติธรรมที่ได้รับ ขาดการศึกษาหรือได้รับการศึกษาน้อย การขาดโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่อยู่อาศัย ขาดเงินทุนสำรองในการดำรงชีวิต 2. สาเหตุความยากจนและผลกระทบของ วิกฤตการณ์ COVID-19 ต่อความยากจนในประเทศไทย Tanapol (2015) และ Sukkaphat (2022) พบว่า ปัญหาความ ยากจนในสังคมไทยถือเป็นปัญหาที่เรื้อรังมาอย่างยาวนานมีสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ (1) สาเหตุภายในตัวบุคคล ได้แก่ การขาดต้นทุนการผลิต ขาดที่ทำกิน ต้นทุนการผลิตมีราคาสูง ความเจ็บป่วยหรือพิการ ขาดความรู้ความสามารถและทักษะใน การประกอบอาชีพ การขาดศีลธรรมและคุณธรรม ติดอบายมุข การว่างงาน ค่าแรงงานต่ำ การถูกเอาเปรียบ การเป็นหนี้ทั้งใน และนอกระบบ เป็นต้น (2) สาเหตุภายนอกตัวบุคคล ได้แก่ การกระจายอำนาจที่ไม่เท่าเทียม นโยบายที่ไม่ตอบสนองต่อ การแก้ไขปัญหาความยากจน ระบบการบริหารงาน ภาครัฐที่ด้อยประสิทธิภาพ ความล่าช้า ความด้อยประสิทธิภาพ โครงสร้าง ภาษีที่ไม่เป็นธรรม การจัดสรรงบประมาณที่เหลื่อมล้ำ การให้ความสำคัญกับระบบทุนนิยม เป็นต้น

นอกจากนี้ การแพร่ระบาดของ COVID-19 ได้ทำให้ความยากจนของประเทศไทยและของโลกแย่ลง ธนาคารโลก ยังได้คาดการณ์ว่าจะทำให้คนไทยกว่า 1 ล้านคนมีแนวโน้มไปสู่ความยากจน (The Bangkok Insight, 2021) จากรายงานของ ธนาคารโลกผ่าน “รายงานตามติดเศรษฐกิจเอเชียตะวันออกและแปซิฟิก” ภายใต้หัวข้อเรื่อง “การฟื้นตัวที่ไม่เท่ากัน” (World Bank Thailand, 2022) ธนาคารโลกประจำประเทศไทยประเมินว่า แนวโน้มเศรษฐกิจไทยจะฟื้นตัวแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยได้ปรับลดประมาณการการขยายตัวของเศรษฐกิจไทยปี พ.ศ.2564 อยู่ที่ร้อยละ 3.4 ลดลงจากเดิมที่คาดว่าจะเติบโตได้ถึง ร้อยละ 4 และคาดว่าจะกลับมาฟื้นตัวได้เต็มศักยภาพเหมือนก่อนการระบาด COVID-19 ในปี พ.ศ. 2565 ในอัตราการเติบโตที่ ร้อยละ 4.7 ซึ่งปัจจัยสำคัญคือการบริหารจัดการเรื่องวัคซีน COVID-19 ที่มีแผนกระจายแก่ประชาชนร้อยละ 50-60 ของประเทศภายในปีนี้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อภาคการท่องเที่ยวให้กลับเข้ามา นอกจากนี้ ธนาคารโลกยังประมาณการณ์ว่า หลังสถานการณ์ การแพร่ระบาด COVID-19 ความเหลื่อมล้ำและความยากจนในประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นประมาณ 1 ล้านคน จากประมาณการเดิม ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ความยากจนไม่ลดลงในรอบ 20 ปี สำหรับกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ กลุ่มคนยากจนและธุรกิจขนาดเล็ก (SMEs) เนื่องจากเข้าถึงบริการทางสังคมได้ไม่เท่าเทียมกัน

### แนวคิดทฤษฎีการแก้ปัญหาความยากจน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Concept) เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมเป็นหลักและได้ขยายขอบเขตครอบคลุมไปยังมิติทางสังคมและการเมืองด้วย โดยมองว่าการแก้ปัญหาความยากจน ที่ต้นตอจากแก้ปัญหาทางเศรษฐศาสตร์แล้ว สังคมต้องยอมรับวิธีการแก้ปัญหานั้นด้วย (Redclift, 1991) การแก้ปัญหา ความยากจนตามแนวคิดนี้จะไม่ทำเฉพาะในระดับโครงสร้างใหญ่ด้วยการพัฒนาสถาบันและนโยบายต่างๆ ที่ให้ความสำคัญกับ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและในระดับท้องถิ่น แต่ต้องให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีพของคนในท้องถิ่นด้วย จึงจะได้ผล (Sayer and Campbell, 2004)

แนวคิดด้านการพัฒนาบนฐานของชุมชน คือ Community based Development และ Community-driven Development เป็นแนวคิดที่กว้างครอบคลุมหลายปัจจัยทั้งรายได้ ทรัพยากร และโอกาสในการจัดการความเสี่ยง การต่อรอง ความสัมพันธ์ทางสังคม และการจัดการเครือข่ายในครัวเรือนและชุมชน ความสำคัญของการใช้แนวคิดนี้เพื่อแก้ปัญหา ความยากจน คือ พยายามทำความเข้าใจจุดแข็งของคนจนในสภาพที่เป็นจริง (ทั้งทรัพย์สินและความสามารถในการใช้ทุน) เพื่อฟื้นคนจนไปสู่การดำรงชีพที่ดี โดยคนจนมีส่วนร่วมแก้ปัญหาของตนเองหรือครัวเรือนตนเองร่วมกับชุมชน ไม่ใช่รอความ ช่วยเหลือ จากผู้อื่น (DFID, 1999 ; Phongsiri, Thongyou and Apichatvullop, 2014)

แนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework: SLF) ได้บูรณาการ 3 แนวคิด ได้แก่ (1) ความสามารถ (Capability) คือ ความสามารถกระทำตามหน้าที่บางประการ เพื่อรับมือกับภาวะตึงเครียดและต้นตอชนก ความสามารถหาและใช้ประโยชน์จากโอกาสในการดำรงชีพได้ (2) ความเป็นธรรม (Equity) คือ ความเป็นธรรมในการกระจาย ทรัพยากร ความสามารถและโอกาสอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น ยุติการเลือกปฏิบัติ และ (3) ความยั่งยืน (Sustainability) คือ ความยั่งยืนเป็นความสามารถที่ธำรงรักษาและปรับปรุงการดำรงชีพ พร้อมนั้นยังธำรงรักษา หรือทำให้ทรัพยากรการดำรงชีพ นั้นเพิ่มขึ้นด้วย แนวคิดทั้ง 3 นี้เป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน (Chambers and Conway, 1991) โดย SLF แสดงให้เห็นความซับซ้อนและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและตัวแปรสำคัญ โดยวิเคราะห์กับสถานการณ์

การดำรงชีพของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้มีข้อมูลพอเพียงในการกำหนดนโยบายต่างๆ รวมทั้งโครงการพัฒนา (Phongsiri, Thongyo and Apichatvullop, 2014)

ทฤษฎีหยดน้ำ คือ แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการต่อต้านความยากจนที่ถือเป็นนวัตกรรมทางด้านการบริหารจัดการของประเทศจีนที่ประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความยากจน ด้วยการวางนโยบายแก้จนตรงเป้า กำหนดให้ดำเนินวิธีการที่เจาะจงแม่นยำเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง แนวคิดแก้จนตรงเป้ามุ่งหมายเพื่อช่วยคนจนทุกคนขจัดความยากจน และพัฒนาทักษะในการเพิ่มรายได้ของตนเองซึ่งเป็นการพัฒนาต่อยอดของทฤษฎีเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน (Common Prosperity) (People's Tribune, 2015)

นวัตกรรมและการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ในปี ค.ศ.2015 กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ “ปฏิบัติการขจัดความยากจนด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม” ตามแนวทาง ดังนี้ 1) วางแผนและบริหารจัดการทรัพยากรทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่ยากจน 2) เลือกพื้นที่เป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน 3) ลงทุนด้านเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาการผลิต 4) คัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งลงพื้นที่ช่วยเหลือความยากจน 5) ดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตามความเหมาะสมของพื้นที่ (Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2021)

แนวคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยนี้ได้นำไปเชื่อมโยงวิเคราะห์ทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ของแก้ปัญหาความยากจนในจังหวัดร้อยเอ็ด ด้วยการสนับสนุนให้ชุมชนของครัวเรือนยากจนเป็นฐานนำทรัพยากรหรือทุนด้านต่างๆ มาร่วมใช้แก้ปัญหาทั้งชุมชนและหน่วยงานภาคีเครือข่ายในพื้นที่ รวมทั้งเปิดโอกาสและกระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาความยากจน โครงการวิจัยนี้ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการจริงของคนจนในชุมชน ทั้งการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพต่อยอดจากภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น การยกระดับทั้งด้านการผลิตและการตลาดอย่างมีพลวัต รัฐและหน่วยงานภายนอกมีบทบาทสนับสนุนในฐานะภาคีร่วมแก้ปัญหาและรับส่งต่อคนจนที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือ โดยเชื่อว่าการพัฒนาตามแนวทางนี้จะนำไปสู่ความยั่งยืนของการดำรงชีพและสามารถปรับปรุงมาตรฐานการดำเนินชีวิตของคนจนอย่างค่อยเป็นค่อยไป

#### แนวคิดกลยุทธ์การพัฒนาพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ด้วยงานวิจัยและนวัตกรรม

แนวคิดกลไกความร่วมมือเครือข่ายภาคี การแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ที่จะประสบความสำเร็จต้องใช้กลไกการสร้างความร่วมมือทั้งกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคีเครือข่ายอื่นๆ บูรณาการร่วมกันทั้งรูปแบบความร่วมมือที่เป็นทางการและร่วมมือที่ไม่เป็นทางการผ่านความสัมพันธ์ส่วนตัวการเสวนากลุ่มให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน (Kaewhanam et al., 2021) การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายร่วมกัน กำหนดปัญหา ร่วมตัดสินใจและร่วมประเมินผลที่จะช่วยลดปัญหา โดยยึดหลัก 1) การมีส่วนร่วม 2) การกระจายทรัพยากร และกระจายอำนาจ 3) การมีส่วนร่วมใน 3 ฝ่าย คือ ภาครัฐ ภาคประชาชนและภาคเอกชน 4) การบริหารจัดการภายใต้หลักธรรมาภิบาล และ 5) การมีความตื่นรู้ กระตือรือร้นในการแสวงหา ผักผ่อนและเพิ่มทักษะเพื่อให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มผลิตและลดต้นทุนการใช้จ่ายที่เป็นปัญหาความยากจนได้ (Chaythawee, 2016) นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการที่สามารถขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาได้นั้นต้องเกิดจากการบูรณาการร่วมกันระหว่างกระทรวงมหาดไทยของครัวเรือนยากจนเองมีการส่งเสริมวิชาการให้ผู้นำและสมาชิกชุมชนให้เกิดความเอื้ออาทรต่อกัน เปิดโอกาสให้ทุกคนได้พัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองอย่างไม่จำกัดและมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับเวลาจะสามารถยกระดับชีวิตครัวเรือนยากจนได้อย่างมีรูปธรรมในเวลาอันรวดเร็วด้วย

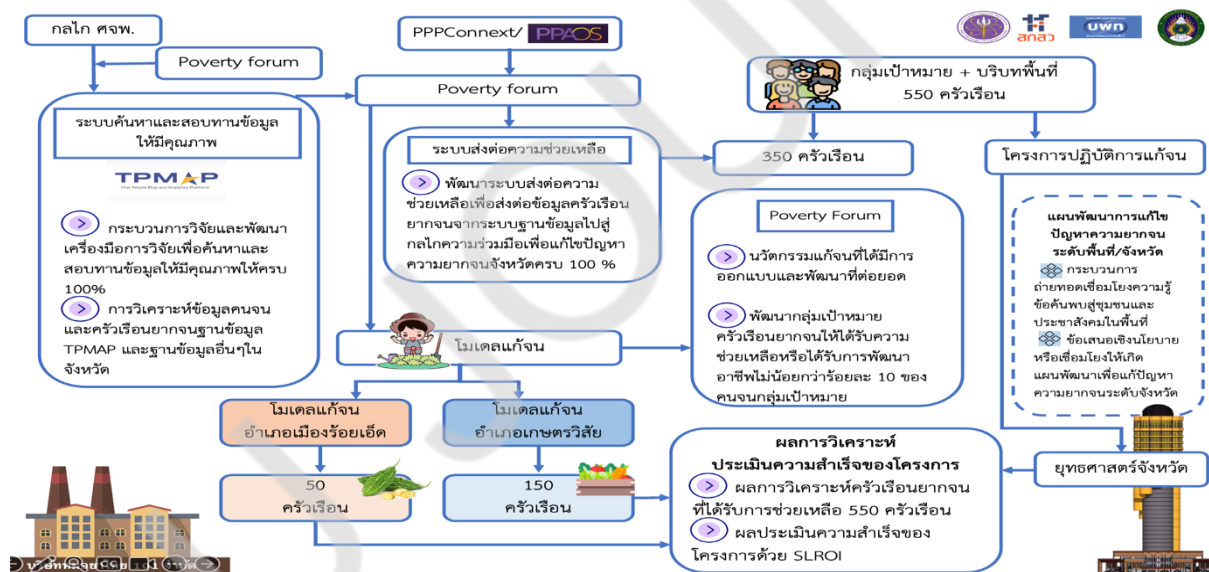
แนวคิดการพัฒนาพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ด้วยงานวิจัยและนวัตกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้พัฒนารูปแบบงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based Collaborative Research for Development : ABC research) โดยปัจจัยและเงื่อนไขของความสำเร็จของงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ มีข้อค้นพบและหลักคิดที่พัฒนาขึ้น (Buasai, 2014) ดังนี้ 1) พื้นที่ (Area) ที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ คือ พื้นที่ระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัดที่มีโครงสร้างการพัฒนารองรับการเจริญเติบโตอย่างแท้จริง 2) โจทย์วิจัยของงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ คือ โจทย์วิจัยสำคัญระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัดที่มีผลกระทบต่อกันจำนวนมาก 3) กลไกความร่วมมือ (Mechanism) ที่เป็นพื้นที่การทำงานร่วมกันของทุกภาคีการพัฒนาทั้งภาควิชาการภาครัฐ ภาคเอกชน และที่สำคัญที่สุดคือภาคประชาสังคม การทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่จึงมีผลลัพธ์หนึ่งที่สำคัญคือ กลไกการพัฒนาเชิงพื้นที่ ดังนั้น รูปแบบงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่จึงเป็นรูปแบบเน้นการใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการการทำงานร่วมกันจนเกิดกลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่ แล้วใช้ประเด็นหรือโจทย์



วิจัยที่สำคัญของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด มาร่วมมือใช้หรือสร้างองค์ความรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาสำคัญของพื้นที่ตนเอง นำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ต้องกระจายอำนาจและบทบาทให้กับพื้นที่ที่จะเกิดนวัตกรรมจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาสำคัญของพื้นที่ และเกิดการเจริญเติบโตของพื้นที่ในทั่วทุกจังหวัดและเกิดการพัฒนายั่งยืนอย่างแท้จริง (Satjawattana, 2017)

### กรอบแนวคิดการวิจัย

การพัฒนากรอบแนวคิดหลักของงานวิจัยนี้ ได้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของทั้งภาคีเครือข่ายรัฐและเอกชน ร่วมกับคนจนและชุมชนที่ครัวเรือนคนจนอาศัยอยู่ ด้วยการพัฒนาเชิงบูรณาการแบบร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีเป้าหมายในการสืบค้น เริ่มจากสอบถามครัวเรือนยากจนในการสำรวจข้อมูลโปรแกรมจัดเก็บ บันทึก และประมวลผลข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) จังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ.2565 ฐานข้อมูล Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) ข้อมูลสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด (พช.รอ.) และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด (พมจ.รอ.) และสอบถามเพิ่มเติมอีกครั้งร่วมกับชุมชน เพื่อให้ทราบรายละเอียดข้อมูลพื้นฐาน สามารถวิเคราะห์ แยกแยะ ประเภทของครัวเรือนยากจนได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ วิเคราะห์ฐานทุนดำรงชีพทั้ง 5 ด้าน เพื่อวางแผนในการช่วยเหลือครัวเรือนยากจนในแต่ละพื้นที่ได้ตามบริบทและความต้องการของชุมชนผ่านกระบวนการเชิงนวัตกรรม การถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมการพัฒนาอาชีพโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชนและผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องครอบคลุมทั้งระบบเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจและสังคม ยกระดับความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ด้วยการออกแบบวิจัยแบบหลายขั้นตอน (The Multiple Design) โดยดำเนินการยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก ดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งที่ 1 เป็นวิธีวิจัยเชิงปริมาณ กระบวนการดำเนินการวิจัยตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้กำหนดไว้ในข้อเสนอโครงการเพื่อสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วม (Participatory Approach) ของภาคีเครือข่ายซึ่งเป็นหน่วยงานที่มอบข้อมูลคนจนและครัวเรือนยากจนในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำไป สอบถามข้อมูลครัวเรือนยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำร่วมกับชุมชนในพื้นที่ ซึ่งจะมีการพัฒนาเครื่องมือการคัดกรองครัวเรือนยากจนเข้าสู่โมเดลแก้จน และส่งต่อความช่วยเหลือครัวเรือนยากจนให้แก่หน่วยงานภาคีเครือข่าย จากนั้นผลที่ได้มาดำเนินการต่อการกำหนดการศึกษาวิจัยครั้งที่ 2 เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการพัฒนารอบแนวคิดการดำเนินวิจัยแก้จนผ่านขั้นตอนการมีส่วนร่วมกับคนจนและครัวเรือนยากจนและภาคีเครือข่าย

จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา ตีความ และดำเนินการสรุปผลการวิจัยด้วยวิธีครั้งที่ 3 เป็นวิธีวิจัยการผสมผสานวิธีการ ด้วยกระบวนการติดตามผลสะท้อนกลับการให้ความช่วยเหลือและการนำคนจนออกจากระบบ โดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อให้เกิดการพัฒนาาระบบที่สามารถบูรณาการข้อมูลในการปฏิบัติการและกำหนดนโยบายเชิงกลยุทธ์ระดับท้องถิ่น อำเภอและจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมงานวิจัย ในมนุษย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด หมายเลข หนังสือรับรอง 043/2565 (วันที่รับรอง 5 กรกฎาคม 2565 - 5 กรกฎาคม 2566)

### ประชากร

เพื่อให้เป็นไปตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้กำหนดไว้ในข้อเสนอโครงการวิจัยนี้ที่มุ่งช่วยเหลือคนจนให้ครอบคลุมครัวเรือนยากจนทั้งจังหวัดร้อยเอ็ดให้ได้ร้อยละ 100 ซึ่งจำนวนประชากรครัวเรือนยากจนและคนจนทั้งหมดที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือของจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ครัวเรือนยากจน 14 อำเภอ จำนวน 3,868 ครัวเรือน จากการสำรวจข้อมูลโปรแกรมจัดเก็บ บันทึก และประมวลผลข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) จังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ.2565 และในฐานข้อมูล Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) ข้อมูลสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด (พช.รอ.) และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด (พมจ.รอ.) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือนคนจนในจังหวัดร้อยเอ็ดจำนวน 14 อำเภอ จากฐานข้อมูล Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) ปี พ.ศ. 2565

| ลำดับ | อำเภอ          | จำนวนครัวเรือนยากจน (ครัวเรือน) | จำนวนคนจน (คน) |
|-------|----------------|---------------------------------|----------------|
| 1     | จตุรพักตรพิมาน | 31                              | 54             |
| 2     | จังหาร         | 997                             | 1,866          |
| 3     | เซิงขวัญ       | 7                               | 12             |
| 4     | ทุ่งเขาหลวง    | 71                              | 132            |
| 5     | ธวัชบุรี       | 339                             | 615            |
| 6     | พนมไพร         | 19                              | 25             |
| 7     | โพธิ์ชัย       | 392                             | 724            |
| 8     | โพนทราย        | 53                              | 83             |
| 9     | เมยวดี         | 640                             | 1,145          |
| 10    | เมืองสรวง      | 285                             | 449            |
| 11    | เสลภูมิ        | 272                             | 491            |
| 12    | หนองพอก        | 162                             | 253            |
| 13    | หนองฮี         | 46                              | 76             |
| 14    | อาจสามารถ      | 554                             | 913            |
| รวม   |                | 3,868                           | 6,838          |

ที่มา : Provincial Community Development Office of Roi Et (2022)

### เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมภาคสนามเป็นเครื่องมือกลาง ซึ่งได้ดำเนินการออกแบบโดยหน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยและนวัตกรรมด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) เพื่อพัฒนาระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนและสร้างกลไกการแก้ไขปัญหาคนจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำในพื้นที่ 20 จังหวัดนาร่องประจำปี พ.ศ.2564 และใช้เครื่องมือดังกล่าวต่อเนื่องมาในปี พ.ศ.2565 โดยแบบสอบถามประกอบด้วย 2 ส่วนหลักคือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนและข้อมูลทั่วไปของทีมสำรวจข้อมูล

ส่วนที่ 2 ฐานทุนของเป้าหมาย/ครัวเรือน/เป้าหมาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 ส่วนย่อย ตามตัวชี้วัดระดับทุนใน “ระบบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน” ประกอบด้วย





1. ตัวชี้วัดทุนมนุษย์ (Human Capital) มีคำถาม จำนวน 16 ข้อ ประกอบด้วยการสำรวจเกี่ยวกับสมาชิกของครัวเรือน อายุ เพศ สถานตามทะเบียนบ้าน สุขภาพ สวัสดิการสังคม ทักษะการใช้ภาษาไทย การศึกษา สถานภาพการทำงาน อาชีพ ทักษะอาชีพ และรายได้เฉลี่ย

2. ตัวชี้วัดทุนกายภาพ (Physical Capital) มีคำถาม จำนวน 16 ข้อ ประกอบด้วยการสำรวจเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สุขลักษณะในบ้านพัก สิ่งอำนวยความสะดวกในบ้าน น้ำกิน น้ำใช้ พื้นที่ทำกิน เส้นทางคมนาคม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

3. ตัวชี้วัดทุนการเงินและเศรษฐกิจ (Financial Capital) มีคำถาม จำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วยสำรวจเกี่ยวกับรายได้ แหล่งรายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน แหล่งสินเชื่อ และทรัพย์สินเพื่อการประกอบอาชีพ

4. ตัวชี้วัดทุนทรัพยากรธรรมชาติ และภัยพิบัติต่างๆ (Natural Capital) มีคำถาม จำนวน 4 ข้อ ประกอบด้วยการสำรวจเกี่ยวเรื่องทรัพยากรเพื่อการยังชีพและเพื่อสร้างรายได้ การประมงภัยพิบัติและการรับมือกับภัยพิบัติ

5. ตัวชี้วัดทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นการสำรวจการถือถุและระบบรองรับทางสังคม มีคำถาม จำนวน 10 ข้อ ประกอบด้วยการสำรวจเกี่ยวกับการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมในชุมชน การช่วยเหลือกันภายในชุมชน กฎระเบียบ กติกาในการอยู่ร่วมกันในชุมชน การจัดการความขัดแย้งในชุมชน ผู้มีความรู้ในชุมชน และการมีส่วนร่วมในชุมชน

6. ความคิดเห็นต่อปัญหาและผลกระทบจากโรคติดเชื้อโควิด 19 และความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีคำถามจำนวน 2 ข้อ

7. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ มีคำถาม จำนวน 3 ข้อ ประกอบด้วยข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูล อาสาสมัคร และแหล่งที่มาของครัวเรือนเข้ารับการสำรวจ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำข้อคำถามที่ได้พัฒนาเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาพบว่าค่าดัชนีความสอดคล้องข้อคำถามกับเป้าหมายของการวิจัย (Index of Item Objective Congruence: IOC) ซึ่งมีค่าตั้งแต่ 0.67 – 1.00 โดยมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่ยอมรับได้คือ 0.50 (Rovinelli and Hambleton, 1977) หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มทดสอบคือ ครัวเรือนยากจน จำนวน 30 ครัวเรือน จากประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างและได้ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) โดยแบ่งออกเป็นการตรวจสอบความเที่ยงตรง คือความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (Discriminant Validity) ด้วยวิธี Heterotrait - Monotrait Ratio of Correlations (HTMT Ratio) ซึ่งควรมีค่าไม่เกิน 0.90 (Henseler, Ringle and Sarstedt, 2015) ซึ่งพบว่าค่าตั้งแต่ 0.677 – 0.858 และหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีของ Cronbach ซึ่งผลการประเมินค่าความเชื่อมั่นมีค่าความเชื่อมั่น 0.85 ซึ่งมีค่ามากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือ 0.7 (Cronbach, 1990)

### การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่การสร้างความแม่นยำด้านฐานข้อมูล การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่ของจังหวัดร้อยเอ็ด การสร้างความเข้าใจเครื่องมือกับผู้เก็บรวบรวมข้อมูลและกับกลุ่มเป้าหมายโดยมีระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2565- เมษายน 2566 และนำเข้าสู่ระบบสารสนเทศข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด (Provincial Poverty Alleviation Operating System, PPAOS) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายและนำผลการวิเคราะห์ไปใช้ประโยชน์ในการส่งต่อหน่วยงานภาคีเครือข่ายและส่งต่อให้รูปแบบแก๊จทั้ง 2 อำเภอได้แก่ อำเภอเกษตรวิสัยและอำเภอเมือง

### การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระบบสารสนเทศ PPPConnex ปี พ.ศ.2564 ต่อเนื่องกับระบบ PPAOS ในปี พ.ศ.2565 ที่สามารถแสดงผลข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับพื้นที่ พัฒนาโดยกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) บริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) เป็นเจ้าของระบบข้อมูล โดยวิเคราะห์ศักยภาพทุน 5 มิติ คือ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนธรรมชาติ และทุนทางสังคม โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เป็นการหาค่าทางสถิติพื้นฐาน คือ ความถี่ และค่าเฉลี่ย โดยผลการวิเคราะห์ให้ทราบว่าครัวเรือนยากจนมีทุนแต่ละด้านอยู่ในระดับใดตามค่านิยามระดับความยากจนตามแบบสอบถาม ของโครงการพัฒนาระบบสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ หน่วยบริหารจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ดังนี้

ระดับที่ 1 อยู่ลำบาก เป็นกลุ่มที่มีความขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ต้องดำเนินการนำเข้าระบบสวัสดิการโดยเร่งด่วน (ค่าเฉลี่ย 1.00-1.75)

ระดับที่ 2 อยู่ยาก เป็นกลุ่มที่มีความขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในแต่ละวัน ซึ่งต้องเร่งดำเนินการจัดหาปัจจัยดำรงชีพหรือยกระดับความสามารถในการจัดหาปัจจัยดำรงชีพของตนเองให้พออยู่ได้ (ค่าเฉลี่ย 1.76-2.50)

ระดับที่ 3 อยู่พอได้ เป็นกลุ่มที่มีฐานทุนสำหรับการดำรงชีพ แต่ยังไม่เพียงพอที่จะอยู่รอดได้อย่างปลอดภัย หากประสบกับภาวะความแปรปรวนต่างๆ จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันและยกระดับความเป็นอยู่ให้หลุดพ้นจากสภาวะความขาดแคลน/เปราะบาง (ค่าเฉลี่ย 2.51-3.25)

ระดับที่ 4 อยู่ดี เป็นกลุ่มที่มีภูมิคุ้มกันต่อสภาวะความแปรปรวนหรือความเสี่ยงต่างๆ มีฐานทุนในด้านต่างๆ ที่เพียงพอในการวางแผนอนาคตของตนเอง ครอบครัวและเป็นฐานทุนในระดับชุมชนได้ (ค่าเฉลี่ย 3.26-4.00)

### ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการแบบร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ระบบการค้นหาและสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีการนำเข้าข้อมูลคนจนสู่ระบบจำแนกประเภทคนจนให้เป็นปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า ระบบข้อมูลความยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ดโดยการค้นหาสอบทานกับกลุ่ม เป้าหมาย จำนวน 3,868 ครัวเรือน นั้น ครัวเรือนยากจนเข้าร่วมกิจกรรมคัดกรองและนำเข้าสู่ระบบฐานข้อมูล PPAOS ในปี พ.ศ. 2565 จำนวนทั้งหมด 3,669 ครัวเรือน มีครัวเรือนยากจนรั่วไหล Inclusion Error (คนที่มิรายชื่อที่บรรจุใน TPMAP แต่เมื่อพิจารณาจากฐานข้อมูลในระบบและข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับชุมชน พบว่า เป็นคนที่มิทุนการดำรงชีพสูง คนในชุมชนพิจารณาแล้วเห็นพ้องกันว่าไม่ใช่คนจน แต่สาเหตุที่เข้าไปอยู่ในบัญชีรายชื่อของ TPMAP อาจเป็นเพราะผ่านเกณฑ์ จปฐ. ด้านรายได้ไม่เกิน 38,000 บาท/ปี หรือ เกณฑ์บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ รายได้ไม่เกิน 100,000 บาท/ปี และผ่านเกณฑ์มีที่ดินทำกินไม่เกิน 10 ไร่ แต่อันที่จริงเป็นที่ดินที่ไม่ปรากฏการเป็นเจ้าของ เนื่องจากโอนให้ลูกหลานแล้ว หรือไม่ได้มีรายได้จากการประกอบอาชีพ แต่มีผู้อุปการะดูแล มีความเป็นอยู่ดี เข้าถึงวิธีการลงทะเบียน กรณีนี้ นักวิจัยจัดบันทึกข้อมูลไว้เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของกลไกที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด) จำนวน 1,104 ครัวเรือน มีครัวเรือน คนจนตกสำรวจ Exclusion Error คนจนที่ไม่ปรากฏรายชื่อใน TPMAP แต่เข้าเกณฑ์ดัชนีตามเกณฑ์ความยากจน TPMAP แต่ขาดโอกาสในการเข้าถึงและลงทะเบียนในระบบสวัสดิการภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จึงหลุดจากระบบข้อมูล TPMAP รวมถึงเมื่อได้ทำประชาคมร่วมกับชุมชนเห็นตรงกันว่าเป็นผู้ยากไร้ จำนวน 210 ครัวเรือน ครัวเรือนยากจนผ่านการรับรองจากผู้นำชุมชน (TPMAP จนจริง) จำนวน 2,379 ครัวเรือน และครัวเรือนยากจนเก็บไม่ได้หรือย้ายถิ่นฐานหรือตาย จำนวน 393 ครัวเรือน สอดคล้องกับ Kaewhanam et al., (2021) พบว่า กรณีที่พบคนจนตกสำรวจ ซึ่งการเก็บข้อมูลสำรวจและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติมนี้ ได้ผ่านการพิจารณาและตรวจสอบรายชื่อจากผู้ใหญ่บ้าน กำนันพบว่ามีการตกสำรวจจริง ในการนี้ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข จึงได้เสนอรายชื่อกลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติมและเซ็นรับรองเพื่อให้ นักวิจัยเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพิ่มข้อมูลเข้าสู่ในระบบ และแจ้งไปยังตำบลและอำเภอต่อไป ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการค้นหาและสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ด

| อำเภอ          | ครัวเรือนยากจนฐานข้อมูล TPMAP (2565) | ครัวเรือนยากจนเก็บไม่ได้/ย้ายถิ่นฐาน/ตาย | ครัวเรือนยากจนที่เก็บจริง | ครัวเรือนยากจนผ่านการรับรองจากผู้นำชุมชน (TPMAP จนจริง) | ครัวเรือนยากจนไม่ผ่านการรับรองจากผู้นำชุมชน+ชาวบ้าน+นักวิจัย (Inclusion Error) | ครัวเรือนยากจนตกสำรวจฐานข้อมูล TPMAP (Exclusion Error) | จำนวนที่เข้าระบบ |
|----------------|--------------------------------------|------------------------------------------|---------------------------|---------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|------------------|
| จตุรพักตรพิมาน | 31                                   | 1                                        | 30                        | 30                                                      | 0                                                                              | 0                                                      | 30               |
| จังหาร         | 997                                  | 65                                       | 932                       | 809                                                     | 123                                                                            | 3                                                      | 935              |
| เชียงขวัญ      | 7                                    | 1                                        | 6                         | 6                                                       | 0                                                                              | 1                                                      | 7                |
| ธวัชบุรี       | 339                                  | 12                                       | 327                       | 327                                                     | 0                                                                              | 0                                                      | 327              |
| พนมไพร         | 19                                   | 1                                        | 18                        | 15                                                      | 3                                                                              | 0                                                      | 18               |



ตารางที่ 2 (ต่อ)

| อำเภอ       | ครัวเรือน<br>ยากจน<br>ฐานข้อมูล<br>TPMAP<br>(2565) | ครัวเรือน<br>ยากจนเก็บ<br>ไม่ได้/ย้าย<br>ถิ่นฐาน/<br>ตาย | ครัวเรือน<br>ยากจนที่<br>เก็บจริง | ครัวเรือน<br>ยากจนผ่านการ<br>รับรอง<br>จากผู้นำชุมชน<br>(TPMAP<br>จนจริง) | ครัวเรือนยากจนไม่<br>ผ่านการรับรองจาก<br>ผู้นำชุมชน+<br>ชาวบ้าน+นักวิจัย<br>(Inclusion Error) | ครัวเรือนยากจน<br>ตรวจสอบ<br>ฐานข้อมูล<br>TPMAP<br>(Exclusion<br>Error) | จำนวนที่<br>เข้าระบบ |
|-------------|----------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|-----------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|----------------------|
| เมืองสรวง   | 285                                                | 22                                                       | 263                               | 263                                                                       | 0                                                                                             | 0                                                                       | 263                  |
| เมยวดี      | 640                                                | 43                                                       | 597                               | 334                                                                       | 263                                                                                           | 13                                                                      | 610                  |
| โพธิ์ชัย    | 53                                                 | 11                                                       | 42                                | 42                                                                        | 0                                                                                             | 31                                                                      | 73                   |
| โพธิ์ชัย    | 392                                                | 84                                                       | 308                               | 306                                                                       | 2                                                                                             | 109                                                                     | 417                  |
| หนองฮี      | 46                                                 | 11                                                       | 35                                | 8                                                                         | 25                                                                                            | 2                                                                       | 35                   |
| ทุ่งเขาหลวง | 71                                                 | 4                                                        | 67                                | 17                                                                        | 50                                                                                            | 3                                                                       | 67                   |
| เสลภูมิ     | 272                                                | 42                                                       | 230                               | 51                                                                        | 172                                                                                           | 7                                                                       | 230                  |
| หนองพอก     | 162                                                | 25                                                       | 137                               | 75                                                                        | 79                                                                                            | 4                                                                       | 137                  |
| อาจสามารถ   | 554                                                | 71                                                       | 483                               | 96                                                                        | 387                                                                                           | 37                                                                      | 520                  |
| รวม         | 3,868                                              | 393                                                      | 3,475                             | 2,379                                                                     | 1,104                                                                                         | 210                                                                     | 3,669                |

ผลการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน 5 ด้าน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนธรรมชาติและทุนทางสังคม ในภาพรวมของ 14 อำเภอเป้าหมายของจังหวัดร้อยเอ็ด แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนคนจนที่มีมิติทุนต่ำสุดคือ ทุนธรรมชาติมีค่าเฉลี่ย 1.93 ทุนทางสังคมมีค่าเฉลี่ย 2.04 ทุนเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ย 2.21 ทุนกายภาพมีค่าเฉลี่ย 2.45 และทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ย 2.61 ตามลำดับ นอกจากนี้ ครัวเรือนยากจนทั้ง 14 อำเภอค่าเฉลี่ยทุนส่วนใหญ่อยู่ในระดับอยู่ยาก ยกเว้น อำเภอทุ่งเขาหลวงที่ภาพรวมเฉลี่ยทุนอยู่ในระดับอยู่พอได้ ภาพรวมของจังหวัดร้อยเอ็ดควรจะต้องพัฒนาครัวเรือนยากจนทางด้านทุนธรรมชาติ ในด้านของพื้นที่ทำกินของครัวเรือนยากจน การประกอบอาชีพทางการเกษตร การใช้น้ำทางการเกษตร เส้นทางสาธารณะและการเดินทางในพื้นที่ทำกิน รวมถึงเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เป็นต้น และจะเห็นได้ว่าทุนที่ต่ำกว่ามาตรฐานและควรได้รับการพัฒนาโดยเร่งด่วนทั้งจากหน่วยงานช่วยเหลือ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนทุนทางสังคมที่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการช่วยเหลือกันในชุมชน การปฏิบัติตามกฎระเบียบ การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมของชุมชน การจัดปัญหาข้อขัดแย้ง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน ส่วนทุนกายภาพ เป็นด้านการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย สภาพบ้านเรือนถูกสุขลักษณะ มีแหล่งน้ำ ความมั่นคงของที่ทำกิน ปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ทำกิน ถนนสาธารณะ สภาพที่อยู่อาศัย การใช้น้ำประปา การใช้น้ำเพื่อการเกษตร การใช้อุปกรณ์สารสนเทศ ช่องทางการสื่อสารต่างๆ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังเข้าช่วยเหลือได้ไม่เต็มที่ ทุนเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกับการมีหนี้สิน การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อต่างๆ มีการออม มีทรัพย์สินประกอบอาชีพ ความมั่นคงของที่ทำกิน ปัญหาเกี่ยวกับที่ทำกิน ส่วนทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าค่ามาตรฐานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายโดยเฉลี่ยมีความพร้อมที่จะได้รับการพัฒนาระดับชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น

ดังนั้น การนำผลการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน 5 ด้านประยุกต์ใช้เพื่อการส่งต่อความช่วยเหลือหรือการนำเข้าสู่โมเดลแก๊จนต้องพิจารณารายละเอียดอื่นๆ ประกอบด้วย บริบทพื้นที่ ศักยภาพชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ภาคเอกชนหรือองค์กรภาคประชาสังคม ซึ่งสอดคล้องการแก้ไขปัญหาความยากจนจะต้องแก้ไขเรื่องการศึกษา สุขภาพ รายได้ ควบคู่กันไป (Chotikhamjorn, 2022 ; Sriviboon and Wirunanon, 2013) ที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน (Kaewhanam et al., 2021) และการตื่นตัวของประชาชนเป็นปัจจัยทั้งหมดนี้สามารถนำไปสู่การลดลงของปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนและทำให้เกิดการ กินดี อยู่ดี มีสุข (Chaythawweep, 2016) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ฐานทุน 5 มิติของครัวเรือนยากจน ปี 2565 จำนวน 14 อำเภอ

| อำเภอ          | ทุนทางสังคม | ทุนมนุษย์ | ทุนเศรษฐกิจ | ทุนกายภาพ | ทุนธรรมชาติ |
|----------------|-------------|-----------|-------------|-----------|-------------|
| โพธิ์ชัย       | 1.91        | 2.62      | 2.03        | 2.48      | 1.83        |
| จันทาร         | 2.09        | 2.73      | 2.70        | 2.46      | 1.92        |
| จตุรพักตรพิมาน | 2.15        | 2.49      | 2.02        | 2.42      | 1.81        |
| เซียงขวัญ      | 2.33        | 2.35      | 1.77        | 2.49      | 1.89        |
| ธวัชบุรี       | 2.12        | 2.62      | 1.84        | 2.51      | 1.89        |
| พนมไพร         | 1.56        | 2.45      | 1.82        | 2.32      | 1.95        |
| เมืองสรวง      | 2.13        | 2.72      | 2.64        | 2.44      | 1.90        |
| เมยวดี         | 1.96        | 2.75      | 2.55        | 2.49      | 1.94        |
| โพนทราย        | 1.92        | 2.50      | 2.12        | 2.35      | 1.85        |
| หนองฮี         | 1.48        | 2.84      | 2.28        | 2.53      | 1.95        |
| ทุ่งเขาหลวง    | 1.89        | 2.62      | 2.49        | 2.49      | 1.78        |
| เสลภูมิ        | 1.79        | 2.55      | 2.41        | 2.42      | 1.95        |
| หนองพอก        | 1.75        | 2.44      | 2.01        | 2.33      | 1.92        |
| อาจสามารถ      | 1.60        | 2.82      | 1.98        | 2.50      | 1.94        |
| รวม            | 2.04        | 2.61      | 2.21        | 2.45      | 1.93        |

2. การพัฒนาโอกาสความช่วยเหลือและส่งต่อครัวเรือนในการแก้ปัญหาความยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การแก้ปัญหาความยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ดให้ตรงตามความต้องการของครัวเรือนยากจนมีความแม่นยำ และมีประสิทธิภาพมากที่สุดนั้นต้องอาศัยแรงหนุนเสริมจากภาคีเครือข่ายและผู้มีส่วนได้เสียทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนและสังคม คณะผู้วิจัยได้มีการจัดให้มีบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ดตั้งแต่ปี พ.ศ.2564-2565 กับหน่วยงานทั้งหมด 14 หน่วยงาน ประกอบด้วยหน่วยงานราชการจังหวัดร้อยเอ็ด 11 หน่วยงาน หน่วยงานภาคเอกชน 1 หน่วยงาน หน่วยงานภาคประชาชนและสังคม 1 หน่วยงาน และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สำนักงานเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 หน่วยงาน ซึ่งหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมประชุมวิเคราะห์ และให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งผลจากการบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนั้น ได้นำผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อส่งต่อและช่วยเหลือคนจนให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือ ดังต่อไปนี้

2.1) ระบบส่งต่อความช่วยเหลือเร่งด่วนด้านสุขภาพ (ทุนมนุษย์) เป็นระบบการส่งต่อความช่วยเหลือในรูปแบบการสงเคราะห์ ซึ่งเป็นรูปแบบที่นักวิจัยที่ลงพื้นที่สำรวจและสอบถามข้อมูลในระดับพื้นที่ มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการให้ความช่วยเหลือครัวเรือนยากจนที่พบกรณีที่มีปัญหาด้านสุขภาพที่ต้องได้รับการช่วยเหลือในพื้นที่ อาทิ ผู้ป่วยติดเตียง หรือผู้ป่วยเรื้อรัง ที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการ ด้วยข้อจำกัดด้านกายภาพ และลักษณะครัวเรือนที่อาศัยอยู่ตามลำพัง โดยใช้แบบฟอร์มในการบันทึกข้อมูลโดยนักวิจัยจะใช้ในการบันทึกข้อมูลขณะลงพื้นที่สำรวจ จากนั้นประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อส่งต่อความช่วยเหลือ ได้แก่ รพ.สต. หรือ โรงพยาบาลระดับอำเภอ ผ่านเครือข่ายทางสังคมระดับพื้นที่ ได้แก่ อสม. เพื่อนบ้าน หรือผู้นำชุมชน เพื่อประเมินลักษณะการเจ็บป่วยต่อไป ว่าหากไม่รุนแรงก็สามารถรับการรักษาที่ รพ.สต. ได้ทันที แต่หากเกินขอบเขตและศักยภาพของ รพ.สต. ก็จะส่งต่อไปกับโรงพยาบาลระดับอำเภอหรือจังหวัด หรือโรงพยาบาลศูนย์ต่อไป และอีกกรณีที่พบมากจากการลงพื้นที่สำรวจและสอบถามข้อมูล คือ กลุ่มผู้พิการ ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางที่ต้องได้รับการสงเคราะห์และสวัสดิการ โดยรวบรวมข้อมูลจากค้นพบในพื้นที่ผ่านเครือข่ายทางสังคมระดับพื้นที่ ได้แก่ อสม. เพื่อนบ้าน หรือผู้นำชุมชน ส่งต่อความช่วยเหลือให้กับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 223 ครัวเรือน จากนั้น จึงรวบรวมส่งแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลการส่งต่อความช่วยเหลือแบบเร่งด่วน เพื่อรวบรวมจัดทำเป็นรายงาน เพื่อให้ทีมบริหารงานกลางของโครงการ ได้ติดตามผลการส่งต่อความช่วยเหลือ และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำเข้ารายงานในที่ประชุม ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด (ศจพ.จ.) เพื่อรับทราบ และขยายผลเพิ่มเติมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดต่อไป



2.2) ระบบส่งต่อความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย (ทุนกายภาพ) ที่อยู่อาศัยเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีความจำเป็นคุณภาพชีวิตของมนุษย์ จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและสอบถามฐานข้อมูล TPMAP และจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า มีครัวเรือนยากจนที่ประสบปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก อาทิ หลังคาบ้านอยู่ในสภาพที่ชำรุดเสียหายทั้งจากคุณภาพวัสดุ อายุการใช้งาน และภัยธรรมชาติ หรือลักษณะบ้านที่คับแคบไม่คงทนและเกิดความชำรุดเสียหาย เช่น ผนังบ้านที่ทาจากไม้สานขัดแตะและผุพัง ซึ่งจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ โดยได้ประสานความร่วมมือกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) โดยสภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อให้สำรวจและตรวจสอบข้อมูล จากนั้น จึงส่งต่อขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด (สภาเกษตรกร) จำนวน 71 ครัวเรือน ในกรณีปัญหาด้านที่พักอาศัยจัดทำรายงานเพื่อรายงานต่อคณะกรรมการศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด (ศจพ.จ.) ต่อไป และรวบรวมรายชื่อผู้มีปัญหาด้านที่อยู่อาศัยส่งต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนระดับภาค เพื่อส่งต่อความช่วยเหลือให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) บรรจุกีฬาเรือนที่มีปัญหาเข้าสู่ระบบการรับความช่วยเหลือ จากนั้นจึงรวบรวมข้อมูลโดยเพื่อจัดทำระบบติดตามความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย และรวบรวมข้อมูลนำเสนอรายงานต่อ คณะกรรมการศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด (ศจพ.จ.) ต่อไป

2.3) ระบบส่งต่อความช่วยเหลือระดับจังหวัด (มิติทุน 5 ด้าน) ระบบส่งต่อความช่วยเหลือระดับจังหวัดเป็นที่เชื่อมโยงจาก 2 ระบบแรกที่จะใช้กระบวนการในการสังเคราะห์ข้อมูลจากฐานข้อมูล PPAOS และข้อมูลนำเข้าเพิ่มเติมจากการสำรวจข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ ค้นหา และจัดหมวดหมู่คนจนในระดับที่อยู่ลำบากและอยู่ยากภายใต้มิติทุน 5 ด้าน ซึ่งเป็นรูปแบบการส่งต่อและสามารถได้รับความช่วยเหลือในปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ในด้านมิติอื่นๆ ระบบนี้จะทำการวิเคราะห์และจัดกลุ่มความต้องการความช่วยเหลือ เช่น การได้รับความรู้ในด้านทักษะวิชาชีพ ความยากจนในด้านที่ทำเกษตร การเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ หรือความยากลำบากอื่นๆ ซึ่งไม่เร่งด่วน และสามารถส่งต่อความช่วยเหลือให้หน่วยงานภาคีเครือข่าย ซึ่งเป็นคณะกรรมการศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด (ศจพ.จ.) ที่สามารถจำแนกส่งต่อโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยชนบท สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 34 ครัวเรือน พร้อมทั้งสามารถติดตามการได้รับการช่วยเหลือผ่านการประชุมตามวาระของศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด (ศจพ.จ.) สอดคล้องกับแนวคิด Ansell and Gash, (2008) กล่าวว่า กลไกการสร้างความร่วมมือของหน่วยงานราชการ และภาคีอื่นให้มาร่วมทำงานระดับพื้นที่ พบว่ามี 2 ลักษณะ คือ 1. การสร้างความร่วมมือแบบทางการผ่านคำสั่งทางปกครองในกรณีที่เป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบาย และการทำหนังสือเชิญของหน่วยงานในระดับเดียวกันเพื่อขอความร่วมมือในการเป็นภาคีความร่วมมือ และ 2. การสร้างความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการผ่านเครือข่ายที่เกิดจากการสร้างวงเสวนา การประชุมในสภาภาพและชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) เกิดเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวและนำมาซึ่งการประสานงานที่ไม่เป็นทางการระหว่างหน่วยงาน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กลไกในการขับเคลื่อนความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาที่ซับซ้อนจำเป็นต้องใช้ความร่วมมือในทั้ง 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้หน่วยงานสามารถนำไปปฏิบัติได้บรรลุวัตถุประสงค์ทางนโยบาย

3. การพัฒนารูปแบบแก่ง (Operating Model) สำหรับครัวเรือนยากจน อำเภอเกษตรวิสัย และอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ด้วยนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีในการพัฒนาอาชีพเพื่อยกระดับรายได้คนจนร้อยละ 40 ร้างให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า การแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดร้อยเอ็ดได้มีการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบแก่ง 2 รูปแบบคือ 1) เกษตรนาพา ชีวมีสุข และ 2) ร้อยเอ็ดเมืองสมุนไพร โดยทำการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพจังหวัดร้อยเอ็ด เครือข่ายภาคีและบริบทพื้นที่ทั้ง 2 อำเภอ มีพื้นที่เหมาะสมกับการปลูกผักและปลูกมะระขึ้นกับประกอบกับจังหวัดร้อยเอ็ดมีหน่วยงานภาคเอกชนสนับสนุนได้แก่ บริษัทหมอยาไทย 101 จำกัด สมาคมส่งเสริมผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทย จังหวัดร้อยเอ็ด และวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับศักยภาพเทคโนโลยีการผลิตและการแปรรูปในจังหวัดร้อยเอ็ดร่วมกันเพื่อขับเคลื่อน พื้นที่นำร่องเข้าร่วมรูปแบบแก่งอำเภอเกษตรวิสัย 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลกุลาสิงห์ ตำบลเมืองบัว และตำบลกำแพง จำนวน 132 ครัวเรือน และอำเภอเมืองร้อยเอ็ด 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลแคนใหญ่และตำบลสีแก้ว จำนวน 50 ครัวเรือน สอดคล้องกับแนวคิด Srinok and Siriwat (2018) กล่าวว่า ปัญหาความยากจนมีความซับซ้อนเกี่ยวโยงกับหลายหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่เป็นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน การแก้ไขปัญหาก็มีลักษณะต้องเป็นความร่วมมือกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้การแก้ไขปัญหาความยากจนจึงต้องมีการปรับ

กระบวนการพัฒนาและบริหารจัดการรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า นวัตกรรม ซึ่งการนำนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และสภาพสาเหตุของปัญหามาแก้ปัญหาที่สามารถยกระดับการศึกษา ทักษะ รายได้ สุขภาวะที่ดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ในชุมชนที่ได้รับการยอมรับนับถือ เสียสละและความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายจะช่วยให้กลุ่มเป้าหมายหลุดพ้นจากความยากจนได้

4. การพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการแก้ปัญหาความยากจนระดับพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์ท้องถิ่นตำบล อำเภอหรือจังหวัดอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยพบว่า คณะผู้วิจัยได้พัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการแก้ปัญหาความยากจนระดับพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดเพื่อขับเคลื่อนและการแก้ปัญหาความยากจนระดับพื้นที่ที่ได้รับการบรรจุในแผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัดร้อยเอ็ด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2567 ในประเด็นการพัฒนาที่ 3 : พัฒนาคมนทุกช่วงวัย เพื่อลดปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ เพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดี จำนวน 2 โครงการ ดังนี้ 1) โครงการลดความเหลื่อมล้ำของคมนในจังหวัดร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดร่วมกับสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานร้อยเอ็ด จำนวน 2,200,000 บาท 2) โครงการพัฒนาระบบการบริหารจัดการติดตามข้อมูลครัวเรือนยากจนแบบดิจิทัล (Digital Poverty Mapping) จำนวน 3,100,000 บาทสอดคล้องกับ Laoluecha et al.,(2023) ที่กล่าวว่า การพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายหรือการเชื่อมโยงให้เกิดแผนพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหาคมนระดับพื้นที่จังหวัดมุกดาหารระยะ 5 ปี พ.ศ.2566-2570 ควรครอบคลุมทุนมิติทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ปัญหาคมนทุนการเงินเกิดจากการมีอาชีพและรายได้ไม่มั่นคง 2) ปัญหาคมนทุนทรัพยากรธรรมชาติ 3) ปัญหาคมนทุนสังคมเกิดจากการเกษตรล้าหลังด้านเทคโนโลยีการผลิตและการตลาดในลักษณะการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชน 4) ปัญหาคมนทุนมนุษย์ เกิดจากขาดการศึกษาในความรู้ใหม่ๆ เพื่อการประกอบอาชีพได้ และ 5) ปัญหาคมนทุนกายภาพ สภาพที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง ซึ่งการพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการแก้ปัญหาความยากจนระดับพื้นที่นั้นเป็นระบบการหนุนเสริมในการแก้ไขปัญหาคมนอย่างเบ็ดเสร็จและยั่งยืนในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ได้มีการออกแบบพัฒนาร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยการนำความรู้งานวิจัยผสานกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทกลุ่มเป้าหมายและสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่นได้สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย

5. การประเมินโครงการผลตอบแทนจากการลงทุนทางสังคม จากการดำเนินโครงการวิจัยการพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการแบบร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาคมนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ปี พ.ศ.2565 ในช่วง 15 เมษายน พ.ศ.2565 – 14 เมษายน พ.ศ.2566 (ระยะเวลา 1 ปี) ด้วยงบประมาณ 7,000,000 บาท จากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยมีมิติผลกระทบที่สำคัญ คือ ด้านสังคม ซึ่งครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย 575 ครัวเรือน จากครัวเรือนทั้งสิ้น 3,475 ครัวเรือนหรือร้อยละ 16.54 ได้ถูกส่งต่อไปยังหน่วยงานเพื่อรับการส่งเสริมช่วยเหลือแยกตามลักษณะปัญหาและความจำเป็น และมีการส่งเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยมาพัฒนาโดยอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานในจังหวัดเพื่อนำเอาข้อมูลมาวางแผนในการเขียนข้อเสนอโครงการเพื่อแก้ปัญหาคมนความเหลื่อมล้ำในการแก้ไขปัญหาคมน และการนำเอาข้อมูลจากฐาน PPAOS มาเป็นฐานข้อมูล Big Data โดยนำเสนอเป็นแผนยุทธศาสตร์แก่นของจังหวัดและถูกบรรจุในแผนปฏิบัติราชการของจังหวัดร้อยเอ็ด ปี พ.ศ.2567 และการพัฒนาข้อเสนอ (Proposal) เพื่อการพัฒนาเป็นโครงการวิจัยพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์เพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมปี พ.ศ.2566 พื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านเศรษฐกิจ ครัวเรือนเป้าหมาย 182 ครัวเรือน ได้เข้าสู่ห่วงโซ่มูลค่าในการฟื้นฟูเศรษฐกิจในพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัยและอำเภอเมืองร้อยเอ็ด โดยได้ทำการส่งต่อไปยังกิจกรรมโมเดลแก๊จนโดยมีแนวคิด 2 รูปแบบ ได้แก่ เกษตรพามี ชีวิตาสุข และร้อยเอ็ด เมืองสมนไพร โดยการใช้องค์ความรู้ด้านการเกษตร โดยเน้นไปที่การปลูกผัก ซึ่งจะสามารถลดรายจ่ายจากการปลูกผักไว้รับประทานเองในบ้าน มีรายได้เพิ่มในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การปลูกเพื่อจำหน่าย การเป็นผู้จัดจำหน่ายวัตถุดิบให้กับกลุ่มลูกค้า การรับจ้างเป็นแรงงานในการผลิต และการปลูกพืชสมนไพร “มะระขึ้นก” เพื่อใช้เป็นยาที่ใช้ในชุมชน และส่งต่อผู้ผลิตเพื่อทำการแปรรูปเพื่อผลิตเป็นยา ด้านสิ่งแวดล้อม มีการปลูกผักอินทรีย์ ลดการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก ส่งเสริมให้มีพื้นที่เกษตรและแหล่งน้ำที่ปลอดภัยเพื่อการผลิตผักที่ปลอดภัยพิช สำหรับการไปจำหน่ายให้กับลูกค้าที่อยู่ในโรงพยาบาลเกษตรวิสัย สำหรับการใช้เป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหารให้กับผู้ป่วยของโรงพยาบาล โครงการได้สร้างประโยชน์ทางสังคมมูลค่า 8,233,718.72 บาท (ร้อยละ 59.27) ทางเศรษฐกิจมูลค่า 5,482,944.99 (ร้อยละ 39.46) ทางสิ่งแวดล้อมมูลค่า 175,000 บาท (ร้อยละ 1.27) ตลอดระยะเวลาในปีดำเนินโครงการและช่วงเวลา Benefit Period คิดเป็นอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน (SROI) 1.34 เท่า คือการลงทุน 1 บาท ได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคม 1.34 บาท ซึ่งสอดคล้องกับ Srichantra and Sathueanprai (2019) ที่กล่าวถึงผลการประเมินผลตอบแทนจากการลงทุน(SROI) พบว่า โครงการที่ดำเนินการมีมูลค่าผลลัพธ์สุทธิ 8,317,302 บาท อัตราส่วน



ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน จำนวน 2.7 เท่า หมายความว่า การลงทุนทุก 1 บาทของโครงการสามารถสร้างประโยชน์ทางสังคม 2.7 บาท และสอดคล้องกับ Achavanuntakul and Yamlaor (2017) กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการผลตอบแทนจากการลงทุนทางสังคม เป็นขั้นตอนการประเมินผลภายหลังการสิ้นสุดโครงการวิจัยหรือ Ex-post Evaluation คือ การประเมินผลหลังจากงานวิจัยเสร็จสิ้นสามารถวัดได้จาก 3 ระดับตัวชี้วัด คือ ระดับผลผลิต หรือ Outputs เช่น สิ่งตีพิมพ์ จำนวนสิทธิบัตร ส่วนระดับผลลัพธ์ หรือ Outcomes คือ จำนวนผลิตภัณฑ์ใหม่ ยอดขายจากการจำหน่าย เทคโนโลยี และสุดท้ายระดับผลกระทบ หรือ Impacts คือ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในวงกว้างทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อาจรวมถึงผลประโยชน์โดยรวมของประเทศในรูปของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศที่เพิ่มขึ้น การยกระดับคุณภาพชีวิตในสังคม

### สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการแบบร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ : กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด มีระบบการค้นหาและสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีครัวเรือนยากจนเข้าร่วมกิจกรรมคัดกรองและนำเข้าสู่ระบบฐานข้อมูล PPAOS ในปี พ.ศ.2565 จำนวนทั้งหมด 3,669 ครัวเรือน ผลการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน 5 ด้าน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนธรรมชาติ และทุนทางสังคม ในภาพรวมของ 14 อำเภอเป้าหมายของจังหวัดร้อยเอ็ด แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนคนจนที่มีมิติทุนต่ำสุด คือ ทุนธรรมชาติ มีค่าเฉลี่ย 1.93 ทุนทางสังคมมีค่าเฉลี่ย 2.04 ทุนเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ย 2.21 ทุนกายภาพมีค่าเฉลี่ย 2.45 และทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ย 2.61 ตามลำดับ มีการบันทึกข้อตกลงความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อวิเคราะห์การส่งต่อครัวเรือนยากจนติดตาม ความช่วยเหลือร่วมกับภาคราชการ เอกชน และประชาสังคม จำนวน 14 หน่วยงาน การทำงานเชิงพื้นที่แก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดร้อยเอ็ดได้มีการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบแกล้ง 2 รูปแบบ คือ เกษตรนำพา ชีวมีสุข และร้อยเอ็ดเมืองสมุนไพร มีการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก้ปัญหาความยากจนได้รับการบรรจุในแผนปฏิบัติการจังหวัดร้อยเอ็ด ปีงบประมาณ พ.ศ.2567 ในประเด็นการพัฒนาที่ 3 จำนวน 2 โครงการ และผลการประเมินผลตอบแทนจากการลงทุนทางสังคมได้มูลค่าทางสังคม 8,233,718.72 บาท (ร้อยละ 59.27) มูลค่าทางเศรษฐกิจ 5,482,944.99 บาท (ร้อยละ 39.46) มูลค่าทางสิ่งแวดล้อม 175,000 บาท (ร้อยละ 1.27) และระยะเวลาสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมคิดเป็น 1.34 เท่า

### ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ฐานข้อมูลและจำนวนครัวเรือนยากจนที่ถูกต้อง แม่นยำ ที่ใช้เป็นฐานข้อมูลในการแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เกิดทุนทางสังคมจากภาคีเครือข่ายในการช่วยเหลือครัวเรือนยากจนอย่างตรงเป้าหมายและแม่นยำของจังหวัดร้อยเอ็ด
3. จำนวนคนจนได้รับความช่วยเหลือสงเคราะห์สวัสดิการหรือได้รับการพัฒนาอาชีพยกระดับรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 10 อย่างน้อย 550 ครัวเรือน หรือ 2,200 คนต่อจังหวัด
4. ได้แนวปฏิบัติโมเดลแกล้ง (Operating Model) ในการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ จำนวน 2 โมเดล ทำให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาศักยภาพตนเองเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ การปลูกพืชสมุนไพร การแปรรูป การเกษตร ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพการตรวจโรคประจำตัว เช่น โรคเบาหวาน นอกจากนี้ยังช่วยให้กลุ่มเป้าหมายมีรายได้เพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีลดปัญหาเรื่องโรคภัย (น้ำตาลในเลือดลดลง) และสามารถพึ่งพาตนเองได้
5. ได้แผนยุทธศาสตร์ข้อเสนอแนะเชื่อมโยงในการวางแผนนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับท้องถิ่น ตำบล อำเภอหรือจังหวัด

### ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

#### ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องการแก้ไขปัญหาความยากจนควรนำโครงการเข้าสู่แผนฯ เพื่อให้เป็นโครงการนำร่องของจังหวัดในการดำเนินงานของประชาชน และส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่องทั้งในพื้นที่นำร่องและพื้นที่ขยายให้ครอบคลุมจังหวัดในลักษณะของประชามหรือแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดร้อยเอ็ดให้ประสบความสำเร็จ

### ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิเคราะห์และส่งต่อความช่วยเหลือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนพื้นที่ ส่วนจังหวัดและส่วนกลาง อย่างมีประสิทธิภาพให้ได้ร้อยละ 100 ในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. การวิจัยและพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน ควรใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนเพราะเป็นการวิจัยและพัฒนาไปพร้อมๆ กันสามารถปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ไปสู่ความสำเร็จได้ในระหว่างการทำนงานเป็นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนส่วนในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ การคิด การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การประเมินผล และรับผลประโยชน์ด้วย

### ข้อจำกัดการวิจัย

ปัญหาและอุปสรรคของการทำงานคือ ในระยะ 12 เดือนที่ผ่านมา การจัดกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนเป็นไปด้วยความยากลำบากและมีข้อจำกัด การทำงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องที่เน้นการพัฒนาโดยเอาข้อมูลและครัวเรือนคนจนเป็นตัวตั้งเต็มไปด้วยความท้าทายเพราะข้อมูลคนละชุดและยังอยู่ในระบบการส่งการจากบนลงล่าง อีกทั้งการแก้ไขความยากจนในกลุ่มคนจนฐานล่างที่สุดของชุมชนมิใช่เรื่องง่ายๆ ทั้งการเข้าถึงคนจน ความขัดแย้งในบางชุมชน การทำงานของภาครัฐที่ไม่บูรณาการเท่าที่ควรทั้งงบประมาณและ นอกจากนี้ การที่คนจนกลุ่มเป้าหมายที่เต็มไปด้วยข้อจำกัดทั้งด้านเวลา ผู้สูงอายุ ผู้พิการ การเดินทาง สุขภาพ และไม่มีที่ดิน อีกทั้งการที่คนจน เช่น ชี้เกียจ ติดการพนัน ขาดความกระตือรือร้น ไม่สนใจการสร้างกิจกรรมหารายได้ที่หลากหลายหรือไม่พัฒนาปรับปรุงที่อยู่อาศัยทำให้กลุ่มคนจน ชอบการได้รับความช่วยเหลือต่างๆ จนชินเป็นนิสัย ทำให้การแก้ไขปัญหาคอุปสรรคด้านการแก้ไขปัญหาคความยากจนทำได้ค่อนข้างลำบากและเต็มไปด้วยความท้าทาย อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยได้พยายามแก้ไขปัญหาคและความท้าทายต่างๆ ข้างต้นโดยการจัดประชุมกับภาคส่วนต่างๆ ทั้งเวทีรับฟังเสียงคนจนเพื่อทราบความต้องการพัฒนาที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของครัวเรือน การจัดประชุมกับภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และคนกลุ่มเป้าหมายเพื่อออกแบบกิจกรรมโมเดลแก้จนในทุกโมเดลภายใต้การบูรณาการข้อมูลเข้าด้วยกัน และการเน้นย้ำการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาให้หลุดจากคความยากจน

### References

- Achavanuntakul, S. and Yamlaaor, P. (2017). *Khumū kānpromāēnphon lap thāng sangkhom lāe phontōpt hāēn thāng sangkhom chāk kānlongthun* [Handbook for Social Impact Assessment and Social Return on Investment]. Retrieved April 2023, from: <https://www.setsocialimpact.com>.
- Ansell, C. and Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of public administration research and theory*. 18(4),543-571.
- Buasai, S. (2014). Ngānwīchai phūā phatthanā phūnthī kap kānsāng khwām plānplāēng nai phūnthī [Area Based Collaborative Research with Change Making in Area]. *Area Based Development Research Journal*. 6(3),123-128.
- Chambers, R. and Conway, G.R. (1991). *Sustainable rural livelihood: practical concepts for the 21<sup>st</sup> century*. Institute of Development Studies.
- Chayakornsopit, P. (2022). Kānsuksā phonkrathop khōng kān bōriphōk kān ‘ōm lāe kānlongthun nai phāk phāk tawan ‘ōk chīang nuā tō ‘arāi dai prachāchāt khōng prathēt [The Impact of Consumption, Saving and Investment in the Northeast on the National Income of Thailand]. *Rajamangala University of Technology Tawan-ok Social Science Journal*. 9(2),70-76.
- Chaythawee, C. (2016). Patchai samret khōng kānlot panhā khwām yākchon [Successful Factors of Poverty Reduction]. *Mahidol Integrated Social Science Journal*. 3(2),188-214.
- Chotikhamjorn, S. (2022). Kānsuksā phāwa khwām yākchon lāe patchai thī mī phon tō khwām yākchon nai prathēt Thai [The Study of Poverty and Factor Affecting Poverty in Thailand]. *Journal of Management Science Review*. 23(2),63-72.





- Concern Worldwide. (2020). *11 Top causes of global poverty*. Retrieved April 2023, from <https://www.concernusa.org/story/causes-of-poverty/>
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (5<sup>th</sup> ed). New York : Harper Collins Publishers.
- DfID, U. K. (1999). *Sustainable livelihoods guidance sheets*. London : DFID, 445.
- Henseler, J., Ringle, C. M. and Sarstedt, M. (2015). A New Criterion for Assessing Discriminant Validity in Variance-Based Structural Equation Modeling. *Journal of the Academy of Marketing Science*. 43(1),115-135.
- Kaewhanam, P., Huaysan, J., Sirisuwan, A., Kaewhanam, K., Kamolkhet, S., Intanil, J., Pongsiri, A., Kahaban, N. and Dononbao, A. (2021). *konkai khwāmruāmmū choēng phūnthī phūā kākhai panhā khwām yākchon chāngwat kān sin thō* [Mechanism of area collaboration to solve poverty problem of Kalasin]. *Governance Journal*. 10(2),257-288.
- Kerdphol, W., Pansamai, J. and Supthieng, M. (2017). *Mūnnithi chai phatthanā : kānphatthanā phūā chana pō yō hākhwām yākchon khōng Khon Thai* [Chai Pattana Foundation: The Development for Eliminating Poverty in Thailand]. *Rajabhat Maha Sarakham University Journal*. 11(Special Issue),239-248.
- Laoluecha, T., Chantarasakha, S., Taveesuk, P., Jandaeng, B., Sangkhalun, W., Philawut, S., Tongnoi, S., Phumprom, J., Phiokham, T., Khampan, M. and Buddeewong, D., (2023). Integrated and Collaborative Area Development for Comprehensive and Precise Solutions for Poverty Alleviation Case Study of Mukdahan Province Phase 2. *Journal of MCU Ubon Review*. 8(1),675-690.
- Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2021). *Route of Poverty Alleviation in China*. Retrieved October 2023, from [https://oer.learn.in.th/search\\_detail/result/287542](https://oer.learn.in.th/search_detail/result/287542)
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). *Rāi pračham pī* [Annual Report 2017]. Retrieved January 2023, from: <https://www.nesdc.go.th/>.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2019). *Rāi pračham pī* [Annual Report 2019]. Retrieved January 2023, from: <https://www.nesdc.go.th/>.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2023). *Phāen phatthanā sētthakit læ sangkhom hāeng chāt chabap thī sipsām* [The National Economic and Social Development thirteenth Plan]. Retrieved January 2023, from: <https://www.nesdc.go.th/>.
- People's Tribune. (2015). Interpretation of Xi Jinping's thought on Targeted Poverty Alleviation. *Thai Journal of Public Administration*. 18(1),39-39.
- Phongsiri, M., Thongyou, M. and Apichatvullop, Y. (2014). Thai phlat thin nai tanāo sī : kān damrong chīp khōng phū lūāk thī čha yū yāng khon phlat thin [Thai Diaspora in Tenasserim: Livelihoods of "Who Chose to Remain" in the Diaspora]. *Journal of Mekong Societies*. 10(2),81-106.
- Provincial Community Development Office of Roi Et. (2022). *Rāi pračham pī* [Annual Report 2022]. Retrieved January 2023, from: <https://www.roiet.cdd.go.th/>.
- Pocapanishwong, N. (2023). History of Poverty Studies: The Dynamics of Theoretical and Research Methodology. *Journal of Liberal Arts. Thammasat University*. 23(1),686-724.
- Pongutta, S., Kantamaturapoj, K., Phakdeesettakun, K. and Phonsuk, P. (2021). The social impact of the COVID-19 out break on urban slums and the response of civil society organisations: A case study in Bangkok, Thailand. *Heliyon*. 7(5),e07161.



- Rattanaphonwong, W., Rungreungkolkich, W., Rajphaetyakhom, C. and Angsuchoti, S. (2020). Kānphatthanā rūpbāp kām kām panhā khwām yākhon khōng chumchon nai prathēt Thai [Develop The Model for Solving Poverty in a Community in Thailand]. *Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology*. 5(4),261-280.
- Redclift, M. (1991). The Multiple Dimensions of Sustainable Development. *Geography*. 76(1),36-42.
- Rovinelli, R. J. and Hambleton, R. K. (1977). [On the Use of Content Specialists in the Assessment of Criterion-Referenced test item Validity]. *Tijdschrift voor Onderwijs research*. 2(2),49-60.
- Satjawattana, K. (2017). Ngānwičajai phūā phatthanā choēng phūnthī rūpbāp ngānwičajai mai thī thāthāi krabūan that kāmwičajai khōng prathēt Thai [Area-Based Collaborative Research: A Novel Strategy to Challenge a Research Paradigm of Thailand]. *Area Based Development Research Journal*. 9(1),3-7.
- Sayer, J. A. and B. M. Campbell. (2004). The Science of Sustainable Development. Local Livelihoods and the Global Environment. Cambridge University Press, Cambridge, UK. *Ecology and Society*.
- Srinok, S. and Siriwat, C. (2018). Khon chon 4.0 : nawattakam sāng khwām chon lāe khachāt panhā khon chon [The Poor 4.0 : Innovation to Create Poorness and Getting Rid of the poor's Problems]. *Mahajula Academic Journal*. 5(Special),83-95.
- Sriviboon, S. and Wirunanon, P. (2013). Kā ropngur ton'ēng phūatōsū khwām yākhon [Self Reliance Strategy to Fight Against Poverty : Compare Between Two Communities with Different Mind Set]. *Journal of Social Research*. 36(1),49-74.
- Sukkaphat, K. (2022). Khwām yākhon COVID - sipkāo botbāt khōng 'ongkōn nānā chāt lāe khōsanōe nai kām khačāt khwām yākhon khōng prathēt Thai [The Impact of the COVID-19 outbreak on Poverty, Role of International Organizations, and Suggestion of Poverty Elimination in Thailand]. *Journal of Social Synergy*. 12(1),68-89.
- Tanapol, S. (2015). Problem of Poverty in Thailand. *Eau Heritage Journal Social Science and Humanities*. 5(2),12-21.
- The Bangkok Insight. (2021). COVID-19 Could Push 1 million Peoples into Extreme Poverty,. Retrieved June 2021, from <https://www.thebangkokinsight.com/news/business/covid-19-business/583095/>
- United Nations. (2015). *70 Ways the UN Makes A Difference*. Retrieved April 2023 , from <https://www.un.org/un70/en/content/70ways/index>.
- United Nation. (2023). *World Social Report 2023: Leaving No One Behind in An Ageing World*. Retrieved June 2023, from <https://www.un.org/>
- Wiraphanphong, A. and Wongpreedee, A. (2023). A Study of Multidimensional Poverty Management in Thailand according to the Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) on Access to Government Services through Provincial Budget Allocation, Annual Budget 2017-2019. *Journal of Politics and Governance*. 13(1),63-79.
- World Bank. (2009). *World development report 2008: Agriculture for development*. The World Bank.
- World Bank Thailand. (2022). *Rural Income Diagnostic-Challenges and Opportunities for Rural Farmers Report*. Retrieved February 2023, from <https://www.thaipublica.org/>